

**Miejsce
na naklejkę
z kodem**

(Wpisuje zdający przed
rozpoczęciem pracy)

KOD ZDAJĄCEGO

PRÓBNY EGZAMIN MATURALNY Z HISTORII

Arkusz II
(dla poziomu rozszerzonego)

Czas pracy 150 minut

ARKUSZ II

**GRUDZIEŃ
ROK 2004**

Instrukcja dla zdającego

1. Proszę sprawdzić, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 15 stron. Ewentualny brak należy zgłosić przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Proszę uważnie czytać wszystkie polecenia.
3. Arkusz zawiera dwie części. Część pierwsza wymaga analizy materiałów źródłowych, a część druga napisania wypracowania na jeden z podanych tematów.
4. Odpowiedzi trzeba zapisać czytelnie w miejscu na to przeznaczonym przy każdym zadaniu.
5. Proszę pisać tylko w kolorze niebieskim lub czarnym; nie pisać ołówkiem.
6. Nie wolno używać korektora.
7. Błędne zapisy trzeba wyraźnie przekreślić.
8. Wszelkie notatki należy sporządzać tylko w brudnopisie, który nie będzie oceniany.
9. Obok każdego zadania podana jest maksymalna liczba punktów, którą można uzyskać za jego poprawne rozwiązanie.

Życzymy powodzenia!

Za rozwiązanie
wszystkich zadań
można otrzymać
50 punktów.

(Wpisuje zdający przed rozpoczęciem pracy)

PESEL ZDAJĄCEGO

„Zmiany terytorialne państwa polskiego od X do XVIII w.”

Źródło A

Podobnie w innym tomie z czasów papieża Jana XV² Dagome³, pan⁴, i Ote⁵, pani⁶ i synowie ich Mieszko i Lambert — nie wiem, jakiego to plemienia ludzie, sądzę jednak, że to byli Sardyńczycy⁷, ponieważ ci są rządzeni przez czterech „panów” — mieli nadać świętemu Piotrowi⁸ w całości jedno państwo, które zwie się Schinesghe⁹ z wszystkimi swymi przynależnościami w tych granicach, jak się zaczyna od pierwszego boku długim morzem¹⁰ [stąd] granicą Prus aż do miejsca, które nazywa się Ruś, a granicą Rusi ciągnąc aż do Krakowa i od tego Krakowa aż do rzeki Odry, prosto do miejsca, które nazywa się Alemure¹¹, a od tej Alemury aż do ziemi Milczan¹² i od granicy Milczan prosto do Odry i stąd wzdłuż rzeki Odry aż do rzeczonego państwa¹³ Schinesghe.

² Papież w latach 985-996.

³ Nie ma dziś wątpliwości, że pod tym imieniem należy rozumieć Mieszka I. Wątpliwość wzbudza tylko to, czy jest to błędny zapis jego właściwego imienia, czy też chodzi tu o jego drugie chrześcijańskie imię np. Dago, Dagon, Dagobert itp.

⁴ Iudex — oznacza w Rzymie, jak i w Bizancjum (archon) w zasadzie dostojnika, sprawującego władzę zleconą, niekiedy jednak może oznaczać władcę samodzielnego (wg H. Łowmiańskiego). Zwróćmy jednak uwagę, że imieniem iudex określano także żupanów, książąt plemiennych słowiańskich na Bałkanach. W każdym razie należy się stanowczo sprzeciwić próbom poprawiania tekstu na: dux, rex.

⁵ Druga żona Mieszka I, Oda.

⁶ Senatrix — w tym kontekście oznacza dostojną panią, żonę iudexa, nie ma bowiem określenia: iudicissa, choć jest: ducissa.

⁷ Mieszkańcy wyspy Sardynii na Morzu Śródziemnym.

⁸ Papieżowi, Stolicy Apostolskiej.

⁹ Ogólnie przeważa mniemanie, że chodzi tu o Gniezno, a zatem „państwo gnieźnieńskie”.

¹⁰ Longum mare można też tłumaczyć: wzdłuż morza, czyli w odniesieniu do prowincji: po-morze, Pomorze. Konsekwentnie tedy trzeba by zmienić przekład całego zdania: „jedno państwo, które zwie się Schinesghe, z wszystkimi swymi przynależnościami w tych granicach, jak się [ono] rozpoczyna, [mianowicie] od pierwszego boku Pomorze [stąd] granicą Prus itd.”

¹¹ Miejsowość, terytorium nie znane. Jedni sądzą, że chodzi tu ogólnie o Morawy, drudzy o Ołomuniec morawski, inni jeszcze inaczej. Najprawdopodobniej chodzi tu o Ołomuniec jako najpoważniejszy gród graniczny ówczesnego państwa czeskiego. Paleograficznie zmiana pierwotnego n na r jest możliwa i prawdopodobna.

¹² Plemię gómołużyckie z grodem Budziszynem.

¹³ Jeżeli civitas będziemy tu rozumieli w sensie terytorialnym, to wcale nie widzimy potrzeby ponownego doprowadzania granicy aż do brzegu morskiego. Jest rzeczą widoczną, że „państwo Schinesghe” stanowiło pewną odrębną całość, do którego reszta ziem polskich dołączona była w formie „przynależności”. Jedną z nich mogło być Pomorze. Państwo gnieźnieńskie dochodziło do Odry w rejonie Lubusza, tutaj zatem kończył się opis granic państwa Mieszkowego.

Źródło B

[w:] *Śpiewy historyczne*, Julian Ursyn Niemcewicz, Kraków 2002, s. 14-16.

Jak lew zraniony, skrwawioną żrenicę
Tocząc, rzuca się na zwierzę zuchwałe,
Tak Chrobry walczy, bierze Czech stolicę
I państwo całe.

W dzielnym zawodzie chciwy dalszej sławy,
Kiedy ukarał tego, co przewinił,
Miśnię, Luzatów¹ i żyzne Morawy
Swymi uczynił.

Wtenczas Jarosław Ruś żyzną wydziera,
Już gnębi Kijów okrutna przewaga,
Wygnań Światopełk u nóg bohatera
Pomocy błaga.

Pędzi, pytając, gdzie nieprzyjacieł?
Widzi za Bugiem hufce ich skupione,
Rzuca się z koniem na rycerstwa czele
W nurty spienione.

Już obległ Kijów, już baszty szerokie
Tłucze taranem, z kusz opoki ciska,
Padły świątynie i gmachy wysokie
W smutne zwałiska.

¹ Luzaci – Łużyczanie

Źródło C

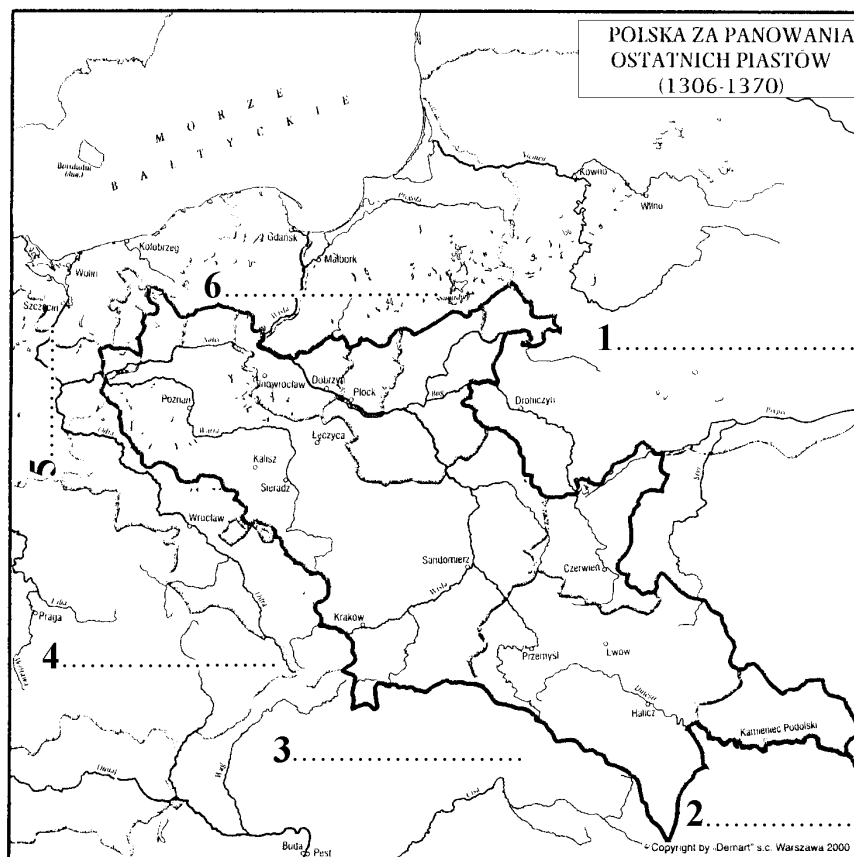
[w:] *Mistrz Wincenty zwany Kadłubkiem, Kronika Polska*, przełożyła i opracowała B. Kürbis, Warszawa-Wrocław-Kraków 1992.

Wincenty Kadłubek (ok. 1150-1223) — kronikarz polski, duchowny związany z dworem księcia Kazimierza Sprawiedliwego. W latach 1207-1218 biskup krakowski. Autor kroniki, napisanej w latach 1190-1218, obejmującej dzieje Polski do 1202 r.

(...) Gdy poczuł, że [los] żąda już od niego śmiertelnej powinności, poleca spisać dokumenty testamentowe. Przekazuje w nich w spadku czterem synom i to, co osiągnięte zasługami przodków, i następstwo w królestwie, wyznaczając stałe granice czterech dzielnic w ten sposób, że w ręku najstarszego miało pozostać i księstwo dzielnic krakowskiej, i władza zwierzchnia. A jeśliby spotkało go to, co ludzkie, zawsze starszeństwo i wzgląd pierworództwa miały rozstrzygać spór o następstwo. (...)

Źródło D

[w:] *Historia. Zeszyt do ćwiczeń na mapach konturowych*, W. Chybowski, Warszawa 2000, s. 31.

Źródło E

[w:] *Encyklopedia Multimedialna PWN 2000*.

Źródło F

Traktat pokojowy z Zakonem w Toruniu w roku 1466

[w:] *Na tabliczce, papirusie i pergaminie. Źródła historyczne do starożytności i średniowiecza*, oprac. A. Paner, J. Iluk, Koszalin 1997, s. 264-265.

Ziemia chełmińska ze swoimi grodami i miastami [...] mianowicie z Toruniem Starym i Nowym, Chełmnem, Grudziądzem, Golubiem, ze wszystkimi przynależnościami, cała ziemia michałowska bez wyjątku, również cała ziemia pomorska w starożytnych swych granicach i ze wszystkimi grodami, mianowicie z Gdańskiem, Puckiem, Lęborkiem, Helem, Kościerzyną, Tczewem. Gniewem, Starogardem, Nowym Świeciem, Chojnicami, Frydlądem, Bytowem, Białymborem oraz z Mierzeją, rzekami, wodami, morzem i rybołówstwami, które są w ogonie morza czyli Zalewie, wsiami, portami i wszelkimi przynależnościami [...] będą należały i przynależały do wspomnianego pana Kazimierza króla i Królestwa Polskiego...

[...] Powinniśmy również my, mistrz Ludwik, komturowie i Zakon wspomnianego domu niemieckiego za nas i następców naszych Zakonu naszego, odstąpić i wyrzec się wieczystym, nieodwołalnym i nieprzymuszonym odstąpieniem i wyrzeczeniem się za nas i Zakon nasz wieczyste tychże ziem: pomorskiej, chełmińskiej i michałowskiej oraz praw do nich, własności, tytułu i władztwa wszelkiego z jakiegokolwiek przyczyny przysługujących nam i Zakonowi naszemu we wspomnianych ziemiach pomorskiej, chełmińskiej i michałowskiej [...]

Również pobudzeni przez dobre pewne przyczyny [...] na zawsze i wieczyste pozostawiamy przy wspomnianym najjaśniejszym panu Kazimierzowi i królach oraz Królestwie Polskim: - zamek i miasto Malbork z obiema Żuławami, z jeziorem Drużnem [...]

- również miasto Elbląg, zarówno Stary jak i Nowy z okręgiem wiejskim, granicami, prawem, z miasteczkiem Tolkmickiem [...]

Również miasteczko i okręg Dzierzgoń ze swymi wolnościami, rycerstwem, szlachtą, wasalami, wsiami, jeziorami, młynem i grodem (tak jednak, że gród będzie zburzony) i z przyległościami. [...]

Źródło G

[w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, nr 17, Warszawa 1960, s. 26.

[...] Najjaśniejszy Elektor [Fryderyk Wilhelm] zwrócił całkowicie i bez żadnego zastrzeżenia to wszystko, co w całym Królestwie Polskim, Wielkim Księstwie Litewskim i biskupstwie warmińskim pod jakimkolwiek bądź tytułem zajął i faktycznie dzierży na skutek tej wojny lub układów ze Szwedami [...]

Najjaśniejszy Elektor sam i potomkowie jego płci męskiej, [...] a następnie wszyscy ich potomkowie, dopóki ktokolwiek z męskich potomków Najjaśniejszego Elektora pozostanie przy życiu, będą mieli mocą prawa zwierzchniego z najwyższą i nieograniczoną władzą Księstwo Prus, określone tymi granicami, w jakich posiadał je Najjaśniejszy Elektor przed wybuchem wojny tytułem lenna i będą nim zarządzili bez żadnych ciężarów uprzednio świadczonych.

Chociaż, zaś Najjaśniejszy Elektor i wszyscy jego potomkowie zwolnieni są odtąd od wszelkiej zależności wasalskiej, którą dotąd byli związani względem króla i Rzeczypospolitej Polskiej [...] W razie braku męskich potomków ze wspomnianej prawowej linii elektorskiej zastrzega się Najjaśniejszym Królom i Rzeczypospolitej Polskiej pełne ich prawo do wyżej wymienionego Księstwa [...]

Źródło H

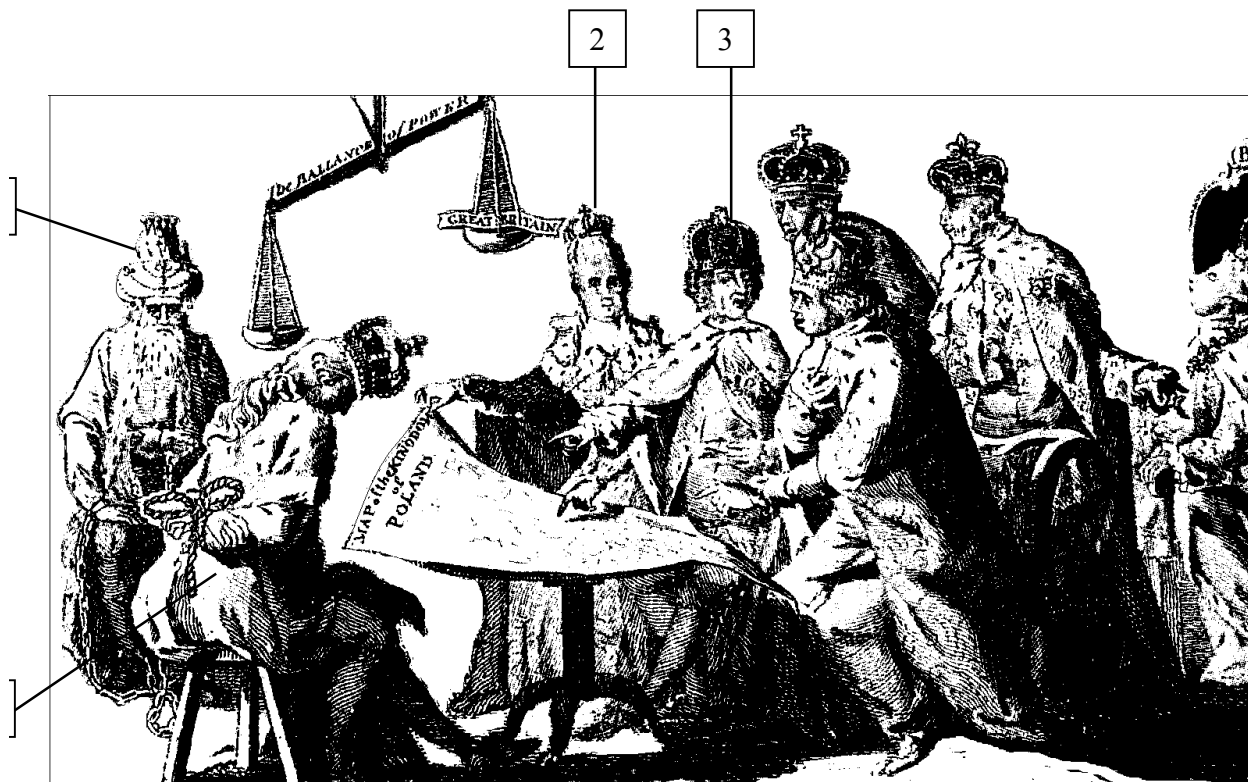
[w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, nr 15, Warszawa 1960.

Artykuł II

Dla zapobieżenia wszelkim sprzeczkom, które się w przyszłym czasie nadarzyć mogą i dla zagładzenia z obu stron wszystkich pretensji jakiegokolwiek bądź rodzaju, król Imć Polski tak swoim, jako i następców swoich imieniem i Stany Królestwa Polskiego i W. Ks. Litewskiego ustępują niniejszym traktatem nieodwołalnie i wiecznie bez żadnego powrotu i zachowania jakiegokolwiek w żadnym przypadku, Królowi Imci pruskiemu, jego Dziedzicom i Następcom obojej płci, prowincje, województwa i powiaty, które wspomniany monarcha kazał osieść dawniej mocą uniwersału swego die 13 septembris [dnia 13 września] roku przeszłego wydanego, jako część wyrównywającą jego pretensjom to jest: Pomerellię [Pomorze Gdańskie], miasto Gdańsk z jego terytorium wyjąwszy, jako też powiaty Wielkopolski z tamtej strony Noteci idąc wzdłuż tej rzeki od granicy Nowej Marchii, aż do Wisły blisko Fordonu i Solca, tak, ażeby Notec była granicą Państwa Króla Imci Pruskiego i żeby ta cała rzeka do niego należała. Pomieniony Król nie chcąc dopominać się pretensji do wielu innych powiatów Polski, Śląsku i Prusom pogranicznych, o które by się słusznie mógł domagać i wyrzekając się wszelkiej pretensji do miasta Gdańska i do jego terytorium [obszaru] przestaje na tym, ażeby mu król Polski i Rzeczpospolita ustąpiła pro aequivalenti [odszkodowanie] tego resztę Prus polskich to jest województwo Malborskie z miastem Elbing, z biskupstwem warmińskim i województwem chełmińskim, nic nie wyjąwszy, tylko miasto Toruń, które z całym terytorium zachowane przy Polsce zostanie.

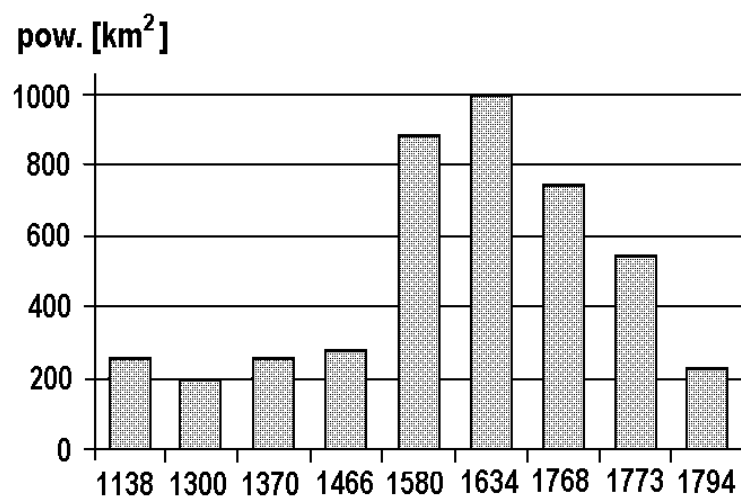
Źródło I

Alegoria drugiego rozbioru Polski; rycina współczesna.

Źródło J

Powierzchnia Polski na przestrzeni wieków

ARKUSZ ODPOWIEDZI

ZADANIA ZWIĄZANE Z ANALIZĄ ŹRÓDEŁ WIEDZY HISTORYCZNEJ (30 punktów)

Zadanie 39. (2 pkt)

Na podstawie wiedzy pozaźródłowej podaj nazwę dokumentu przedstawionego w Źródle A oraz wyjaśnij przyczyny jego powstania.

.....

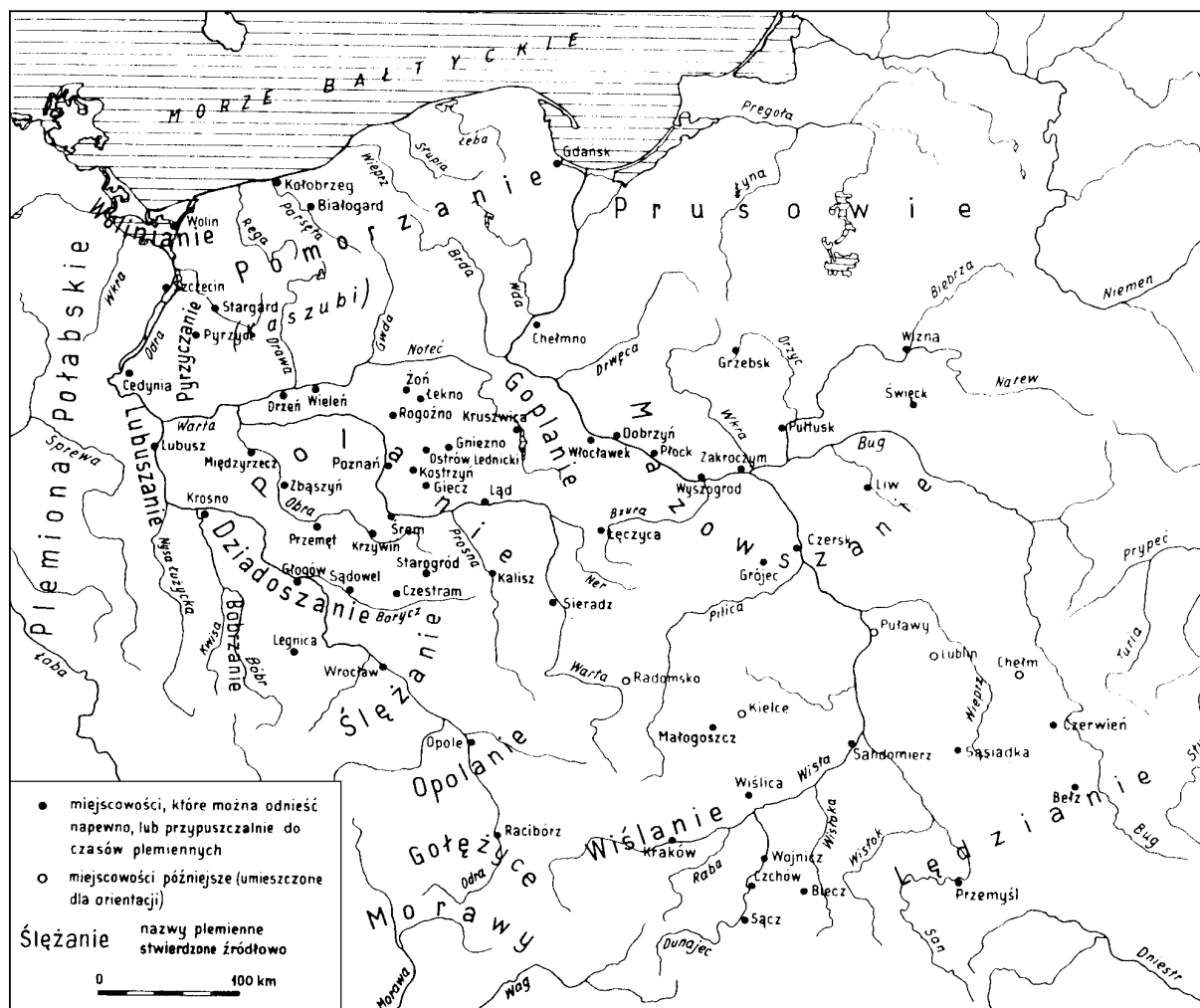
.....

.....

.....

Zadanie 40. (1 pkt)

W oparciu o źródło A narysuj na mapie granice opisanego państwa.

Struktura plemienna Polski w X wieku; według S. Zajączkowskiego

Pierwsze państwo polskie [w:] *Dzieje narodu i państwa polskiego*, oprac. G. Labuda, s. 3.

Na podstawie źródła B

Zadanie 41. (1 pkt)

Wymień ziemie włączone do państwa polskiego przez Bolesława Chrobrego.

.....

.....

.....

Na podstawie źródła C

Zadanie 42. (1 pkt)

Nazwij władcę opisywanego przez kronikarza i podaj rok relacjonowanego wydarzenia.

.....

.....

Na podstawie źródła C i wiedzy pozaźródłowej

Zadanie 43. (2 pkt)

Przedstaw zasady organizacji państwa polskiego i nazwij je.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Na podstawie źródła D

Zadanie 44. (2 pkt)

Wpisz przy odpowiednich cyfrach nazwy sąsiadów Polski zgodnie z oznaczeniami na mapie.

1.	3.	5. ....
2.	4.	6. ....

Zadanie 45. (2 pkt)

Na podstawie wiedzy pozaźródłowej wymień 4 ziemie utracone przez Polskę w okresie rozbicia dzielnicowego i podaj na czyją rzecz zostały utracone.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 46. (1 pkt)

Podaj nazwę ziemi przyłączonej do Królestwa Polskiego przez Kazimierza Wielkiego.

.....

Na podstawie źródła E

Zadanie 47. (2 pkt)

Wyjaśnij symbolikę przedstawionego herbu.

.....
.....
.....
.....

Zadanie 48. (1 pkt)

Podaj pełną nazwę państwa, którego herb został przedstawiony w źródle i daty istnienia tego państwa.

.....

Na podstawie źródła F

Zadanie 49. (1 pkt)

Wymień straty terytorialne Zakonu Krzyżackiego na rzecz państwa polskiego.

.....
.....
.....

Zadanie 50. (1 pkt)

Które z wymienionych ziem były przedmiotem ponad stuletniego sporu w stosunkach polsko-krzyżackich.

.....
.....

Na podstawie źródła G

Zadanie 51. (1 pkt)

Podaj nazwę dokumentu i rok jego wydania.

.....
.....

Zadanie 52. (1 pkt)

Na podstawie wiedzy pozaźródłowej wyjaśnij okoliczności podpisania dokumentu.

.....
.....
.....

Wybrany temat proszę podkreślić.

Proces tworzenia się państwa polskiego w X w.

Wpływ polityki zagranicznej Wazów na zmiany terytorium Rzeczypospolitej w XVII w.

[illegible]

Brudnopis